

แหล่งประวัติศาสตร์และโบราณคดีในนิทานพื้นบ้านเขมร*

Historical and Archaeological sources in Khmer folk tales

ประยูร ทรงศิลป์ (Prayoon Songsilp)**

ทรงธรรม ปานสกุล (Songtham Pansakun)***

บทคัดย่อ

นิทานพื้นบ้านนอกจากจะให้ความบันเทิงใจให้กับผู้ที่ได้อ่านแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นภาพของความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่นนั้น รวมถึงข้อมูลอื่นที่เกี่ยวข้อง นิทานพื้นบ้านเขมรที่เกี่ยวข้องกับแหล่งประวัติศาสตร์และโบราณคดี แม้ว่าจะเป็นเรื่องเล่าที่สร้างขึ้นเพื่อความบันเทิง แต่ผู้แต่งนิทานก็ได้ใช้ภูมิปัญญาและจินตนาการสร้างเรื่องและดำเนินเรื่องได้อย่างแนบเนียน เหมาะสม สอดคล้องกับลักษณะทางกายภาพตลอดจนสิ่งแวดล้อมของแหล่งประวัติศาสตร์และโบราณคดีนั้นได้เป็นอย่างดี ซึ่งมีส่วนช่วยให้คนเขมรทราบเรื่องราวอดีตของตนอีกทางหนึ่ง

คำสำคัญ : นิทานพื้นบ้านเขมร, ประวัติศาสตร์, โบราณคดี, ภูมิปัญญา

Abstract

Besides giving entertainments to the readers, folk tales, still reflect local beliefs, traditions, cultures including information related. Khmer folk tales related to the history and archeology. Although it is a narrative built for entertainment, the author has also wisdom and imagination to create stories and proceed as realistically match the physical characteristics of the environment as well as the history and archeology. This contributes to Khmer people to know their own past in other way.

Keywords : Khmer folk tales, history, archaeology, folk wisdom

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย “วิเคราะห์นิทานพื้นบ้านเขมร” ปีงบประมาณ 2557 ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

** อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

*** อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทนำ

นิทาน คือ เรื่องที่เล่าสืบต่อกันมา ซึ่งถือกำเนิดขึ้นเมื่อใดไม่ปรากฏแน่ชัด จุดประสงค์หลักของการเล่านิทานคือเพื่อความสนุกสนานบันเทิงใจในยามว่างของมนุษย์ และเมื่อมนุษย์มีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจก็นำเอาเรื่องราวทางศาสนาเข้าไปปะปนไว้ในนิทานด้วย นอกจากนั้นนิทานยังใช้เป็นข้อสันนิษฐานสิ่งที่พิสูจน์ไม่ได้ตามความเชื่อของมนุษย์ด้วย นิทานจัดว่าเป็นภูมิปัญญาที่มนุษย์สร้างขึ้นและถือว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมซึ่งส่วนใหญ่ถ่ายทอดด้วยมุขปาฐะ แต่ก็มีจำนวนมากที่ได้บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ด้วยเหตุที่นิทานเป็นเรื่องของชาวบ้านและผูกพันอยู่กับวิถีชีวิตของชาวบ้าน จึงเรียกว่า นิทานพื้นบ้าน

นิทานพื้นบ้านเป็นเครื่องช่วยให้มนุษย์เข้าใจสภาพของมนุษย์โดยทั่วไปได้ดียิ่งขึ้น เพราะในนิทานพื้นบ้านเป็นแหล่งประมวลความรู้สึนึกคิด ความเชื่อ ค่านิยม วิถีชีวิต ตลอดจนระเบียบแบบแผนต่างๆ ของมนุษย์ในสังคมนั้น จึงเป็นเสมือนกรอบล้อมชีวิตให้อยู่ในขอบเขตที่มนุษย์ในสังคมนั้นนิยามว่าดีหรือถูกต้อง ทำให้มนุษย์รู้จักสภาพชีวิตท้องถิ่นของตนตามกาลเวลาที่ผ่านไป และเกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน นิทานพื้นบ้านเป็นทั้งศิลปะและศาสตร์ ด้วยนิทานพื้นบ้านเกิดขึ้นจากภูมิปัญญาในการสร้างเรื่องและดำเนินเรื่องอย่างมีศิลปะในลักษณะของเรื่องเล่า ตลอดจนผู้เล่าก็ย่อมมีศิลปะในการเล่า ใช้ถ้อยคำและสำนวนภาษาเพื่อให้นิทานนั้นเกิดความบันเทิงใจและในขณะเดียวกันก็มีสอดแทรกแนวคิดและมาตรฐานการปฏิบัติตนในสังคมทั้งในอดีตและปัจจุบัน ตลอดจนสอดแทรกความรู้ในเรื่องต่างๆ เช่น ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ สังคม ศาสนา ฯลฯ และนิทานพื้นบ้านยังเป็นบ่อเกิดแห่งศิลปะแขนงต่างๆ เป็นต้นว่า จิตรกรรมและประติมากรรม วรรณคดีและวรรณกรรม เป็นจำนวนมากก็มีที่มาจากนิทานพื้นบ้าน ดังนั้นนิทานพื้นบ้านจะมีส่วนช่วยในการศึกษาศาสตร์อื่นๆ ให้กว้างขวางได้ยิ่งขึ้น

นิทานพื้นบ้านเขมร

อดีตของประเทศกัมพูชา คือ อาณาจักรเขมรอันยิ่งใหญ่ที่เจริญรุ่งเรืองที่สุดแห่งหนึ่งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งได้รับอิทธิพลอารยธรรมอินเดียเข้ามาผสมผสานกับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเดิมของคนพื้นเมือง ร่องรอยหลักฐานความยิ่งใหญ่และความเจริญรุ่งเรืองในอดีต จะเห็นได้จาก ซากโบราณสถานและโบราณวัตถุที่บรรพชนได้สร้างสรรค์ไว้ โดยเฉพาะบรรดาปราสาทเขมรจำนวนมากในยุคสมัยต่างๆ ที่ยังหลงเหลืออยู่จนปัจจุบันซึ่งกระจายอยู่ทั่วทั้งประเทศและประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียง นับว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่ทำให้ประเทศกัมพูชามีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันทั่วโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งปราสาทนครวัด

ในบรรดามรดกทางวัฒนธรรมของเขมร มีนิทานพื้นบ้านซึ่งเป็นมรดกแห่งภูมิปัญญาที่มีความสำคัญยิ่ง เพราะนิทานพื้นบ้านเขมรมีความเกี่ยวข้องกับสภาพภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ พงศาวดาร ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ และวิถีชีวิตของชาวเขมรอย่างแนบแน่นมาแต่โบราณกาลซึ่งได้ถ่ายทอดสู่ชนรุ่นหลังมาเป็นลำดับ นิทานพื้นบ้านเขมรมีเป็นจำนวนมากและกระจายอยู่ตามท้องถิ่นต่างๆ ทั่วทั้งประเทศ ซึ่งล้วนแต่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับสภาพภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ความเชื่อและวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นนั้น

คณะที่ปรึกษาด้านขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมเขมร สถาบันพุทธศาสนบัณฑิตยสถาน ประเทศกัมพูชา ได้รวบรวมนิทานพื้นบ้านเขมรจากทั่วประเทศ ได้จำนวน 247 เรื่อง และนำมาจัดหมวดหมู่ โดยให้เรื่องที่มีสาระประเภทเดียวกันอยู่รวมกันได้ 4 ประเภท ได้แก่ เรื่องเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ เรื่องเกี่ยวกับการ

ตัดสินคดีความ เรื่องเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติและวิถีชีวิต และเรื่องเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อ โดยทยอยตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารกัมพูชาสุริยาและได้รวมตีพิมพ์เป็นภาคๆ รวม 9 ภาค ได้แก่

นิทานพื้นบ้านเขมรภาคที่ 1 จำนวน 34 เรื่อง และนิทานพื้นบ้านเขมรภาคที่ 2 จำนวน 23 เรื่อง เป็นนิทานประกอบสุภาสิต โดยในตอนท้ายของนิทานแต่ละเรื่องจะนำสุภาสิตที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหามากกว่าไว้เป็นลักษณะส่งสอนไปด้วย ซึ่งมีลักษณะเหมือนนิทานของไทยที่ลงท้ายเรื่องราวว่า “นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่า.....”

นิทานพื้นบ้านเขมรภาคที่ 3 จำนวน 53 เรื่อง เป็นนิทานเกี่ยวกับการตัดสินคดีความต่างๆ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการตัดสินของพระราชามีความยุติธรรมยิ่ง

นิทานพื้นบ้านเขมรภาคที่ 4 จำนวน 12 เรื่อง และนิทานพื้นบ้านเขมรภาคที่ 7 จำนวน 21 เรื่อง เป็นนิทานเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ เช่น พายุแลบ พายุร้อน สัตว์และรุกขชาติต่างๆ เช่น กำเนิดยุง ต้นหมากพลู เหตุที่สุนัขขกขาเหี่ยว กับความเชื่อ เช่น ความเชื่อเรื่องสุนัขเห็นผี

นิทานพื้นบ้านเขมรภาคที่ 5 จำนวน 20 เรื่อง และนิทานพื้นบ้านเขมรภาคที่ 6 จำนวน 20 เรื่อง เป็นนิทานเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์

นิทานพื้นบ้านเขมรภาคที่ 8 จำนวน 28 เรื่อง เป็นนิทานเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องเจ้าพ่อเจ้าแม่ อิทธิฤทธิ์ การทรงเจ้าและการเซ่นไหว้ เช่น เจ้าพ่อกั้งหันเหล็ก เจ้าพ่อคลังเมือง เจ้าแม่คุณหญิงเมา

นิทานพื้นบ้านเขมรภาคที่ 9 จำนวน 32 เรื่อง เป็นนิทานเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณี และพิธีกรรมต่างๆ เช่น พิธีแต่งงาน ประเพณีวันสารท ประเพณีแข่งเรือและลอยกระทง

นิทานพื้นบ้านเขมรเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์

ในจำนวนนิทานพื้นบ้านซึ่งคณะที่ปรึกษาด้านขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมเขมร สถาบันพุทธศาสนบัณฑิตย ประเทศกัมพูชา ได้รวบรวมและนำมาตีพิมพ์เผยแพร่ นั้น นิทานพื้นบ้านเขมรภาคที่ 5 จำนวน 20 เรื่อง และนิทานพื้นบ้านเขมร ภาคที่ 6 จำนวน 20 เรื่อง ถูกจัดแบ่งไว้ในหมวดหมู่ นิทานเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ เป็นนิทานพื้นบ้านในรูปแบบของตำนาน (myth) คือ มีลักษณะเป็นเรื่องราวความเป็นมาหรือกำเนิดของโบราณสถานต่างๆ สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ปราสาท วัด วิหาร เมืองหลวงหมู่บ้าน ภูเขา หนอง และ บึง นิทานพื้นบ้านเขมรเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ ซึ่งเป็นนิทานในรูปแบบตำนาน จำนวน 40 เรื่อง สรุปได้ดังนี้

ตำนานปราสาทมี 8 เรื่อง ได้แก่ เรื่องปราสาทนครและเรื่องปราสาทพรหมกิล (จังหวัดเสียมเรียบ) เรื่องปราสาทบันทายฉมาร์ (จังหวัดบันเตียเมียนเจย) เรื่องปราสาทพระธาตุทักฉาและเรื่องปราสาทวันนคร (จังหวัดกำปงจาม) เรื่องปราสาทนางเขมา เรื่องปราสาทตาพรหม และเรื่องปราสาทพนมชีสุร (จังหวัดตาแก้ว)

ตำนานวัด วิหารและศาลามี 8 เรื่อง ได้แก่ เรื่องวัดวิหารสวรและเรื่องวิหารอัญฐารส (จังหวัดกันดาล) เรื่องตารพรมที่วัดนครบาชัย (จังหวัดกำปงจาม) เรื่องวัดปัญญาเขมร (จังหวัดกำปงธม) เรื่อง จระเข้ชื่อไอธัน (จังหวัดกระแจะ) เรื่องวัดสำเภา 5 ลำ (จังหวัดกำปอด) เรื่องปราสาทที่ตำบลสวายองค์ (จังหวัดสวายเรียง) และเรื่องพระพัน (จังหวัดไพรแวง)

ตำนานเมืองหลวงหรือราชธานีมี 2 เรื่อง ได้แก่ เรื่องกรุงอุตตงค์ (จังหวัดกำปงสปี) และเรื่องกรุงพนมเปญ (จังหวัดกันดาล)

ตำบลหมู่บ้านมี 2 เรื่อง ได้แก่ เรื่องหมู่บ้านประตูปิดทอง (จังหวัดกำแพงเพชร) และเรื่องหมู่บ้านท่าทรายขาว (จังหวัดไพรแวง)

ตำนานหนองและบึงมี 6 เรื่อง ได้แก่ เรื่องหนองน้ำปางตาทิบ (จังหวัดพระวิหาร) เรื่องหนองน้ำช่อนคันไถ (จังหวัดกำแพงเพชร) เรื่องหนองน้ำบึงเต (จังหวัดกำแพงเพชร) เรื่องบึงทุมแลง (จังหวัดพระตะบอง) เรื่องบึงยักซ์ล้อม (จังหวัดรัตนคีรี) และเรื่องบึงตะแบก (จังหวัดกันดาล)

ตำนานภูเขามี 14 เรื่อง ได้แก่ เรื่องภูเขาศรีวิบูลเกียรติ (จังหวัดเสียมเรียบ) เรื่องภูเขาชาติไพลิน (จังหวัดไพลิน) เรื่องภูเขาบานนและ เรื่องภูเขาสำเภา (จังหวัดพระตะบอง) เรื่องภูเขาสุพรรณกาสิ (จังหวัดกระแจะ) เรื่องภูเขาสันตูก (จังหวัดกำแพงเพชร) เรื่องภูเขานางกองรี (จังหวัดกำแพงเพชร) เรื่องภูเขาชายและ ภูเขาหญิง เรื่องภูเขาเชิงไพร (จังหวัดกำแพงเพชร) เรื่องภูเขาจางค์สุวรรณ (จังหวัดกำแพงเพชร) เรื่องภูเขาประสิทธิ์ (จังหวัดกันดาล) เรื่องภูเขาแสนหาญ (จังหวัดกำปอด) เรื่องภูเขาบายองโกน และเรื่อง ภูเขาบุรี ภูเขาตา (จังหวัดตาแก้ว)

แหล่งประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านเขมร

ในจำนวนนิทานพื้นบ้านเขมรภาคที่ 5 และภาคที่ 6 ทั้ง 40 เรื่องดังกล่าว มีเรื่องราวเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และโบราณคดีของประเทศเขมร จำนวน 10 เรื่อง ดังนี้

1. นิทานพื้นบ้านเขมรที่เกี่ยวกับปราสาท นิทานพื้นบ้านเขมรที่กล่าวถึงตำนานหรือที่มาของปราสาทโบราณ ได้แก่

ชื่อเรื่องในนิทาน	ปราสาทที่เกี่ยวข้อง
ปราสาทนคร	ปราสาทนครวัด
ปราสาทบันทายฉมาร์	ปราสาทบันทายฉมาร์
ปราสาทวัดนคร	ปราสาทวัดนคร
ปราสาทนางเขมา	ปราสาทนางเขมา
ปราสาทตาพรหม	ปราสาทตาพรหม
ปราสาทพนมชีสุร	ปราสาทพนมจิชอร์
ภูเขาบุรี ภูเขาตา	ปราสาทพนมตา
วัดวิหารสวร	ปราสาทโลเลย, ปราสาทพระโค, ปราสาทบากอง (กลุ่มปราสาทเมืองทริทราลัย)

2. นิทานพื้นบ้านที่เกี่ยวกับเมืองหลวง นิทานพื้นบ้านเขมรที่กล่าวถึงความเป็นมาของเมืองหลวงจำนวน 2 เรื่อง ได้แก่ เรื่องกรุงอูดดงค์ ราชธานีเก่าของเขมรสมัยกรุงอูดดงค์ และเรื่องกรุงพนมเปญ ราชธานีปัจจุบันของประเทศกัมพูชา

ปราสาทในนิทานพื้นบ้านเขมร

นิทานพื้นบ้านเขมรที่เกี่ยวกับปราสาททั้ง 8 เรื่อง กล่าวถึง ปราสาทโบราณเขมรสมัยต่างๆ จำนวน 10 แห่ง ดังนี้

1. **ปราสาทนครวัด** ศาสนสถานในศาสนาฮินดูไวกษณพนิกาย ซึ่งพระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 (พ.ศ. 1656 - 1693) โปรดให้สร้างขึ้นเพื่ออุทิศถวายแด่พระวิษณุประมาณกลางพุทธศตวรรษที่ 17 และสันนิษฐานว่าอาจจะ เป็นสถานที่ที่เกี่ยวกับพระบรมศพของพระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 ด้วย (Louis Finot, 1929-32 : 5-36) เพราะ ปราสาทหลังนี้หันหน้าไปทางทิศตะวันตกซึ่งเป็นทิศแห่งความตายตามความเชื่อของศาสนาฮินดู สำหรับชื่อนคร วัดน่าจะ เป็นชื่อที่เรียกกันภายหลังเมื่อเขมรเปลี่ยนไปนับถือศาสนาพุทธแบบเถรวาทในสมัยหลังพระนคร และ ปรับเปลี่ยนศาสนสถานแห่งนี้กลายเป็นวัดในพุทธศาสนา ปราสาทนครวัดได้รับการยกย่องให้เป็นงานชิ้นเอกด้าน สถาปัตยกรรมแห่งหนึ่งของโลก เพราะนอกจากจะเป็นปราสาทเขมรที่มีขนาดใหญ่ที่สุดแล้ว ยังมีแผนผังรูปทรง สถาปัตยกรรมที่ได้สัดส่วนสวยงามซึ่งแสดงถึงความเจริญสูงสุดด้านสถาปัตยกรรมเขมร อีกทั้งภาพสลักหินจำนวนมากที่ประดับอยู่บริเวณปราสาทนครวัดก็ยังเป็นงานศิลปะที่มีความยิ่งใหญ่และสวยงามมหัศจรรย์ยิ่งไม่มีปราสาท ใดเปรียบได้ จึงทำให้ชาวเขมรในอดีตเชื่อกันว่าปราสาทนครวัดถูกเนรมิตขึ้นโดยพระวิษณุกรรมเทพเจ้าแห่งการ ช่าง

นิทานเรื่องปราสาทนคร กล่าวถึงตำนานของปราสาทนครวัดว่า นางเทพธิดาจากปราสาทของพระ อินทร์ลงมาเที่ยวยังโลกมนุษย์ได้ทำผิดขโมยเด็ดดอกไม้ของชายคนหนึ่ง พระอินทร์จึงลงโทษให้ลงมาเป็นเมียของ ชายคนนั้นและมีลูกชายคนหนึ่งชื่อวิษณุการ ต่อมาเมื่อนางเทพธิดาพ้นโทษต้องกลับไปสวรรค์ วิษณุการได้ พยายามติดตามหาแม่จนพบ นางเทพธิดาจึงพาลูกไปเที่ยวบนสวรรค์และเข้าเฝ้าพระอินทร์ พระอินทร์สั่งให้เทว บุตรสอนวิชางานช่างด้านต่างๆ ให้จนชำนาญอย่างไม่มีผู้ใดเทียบ เพื่อจะให้เป็นผู้อบรมสั่งสอนงานช่างแก่มนุษย์ โลกต่อไป กล่าวถึงมหेशของกษัตริย์แห่งกรุงกัมพูชาได้ให้กำเนิด พระเกตุมาลา พระโอรสที่ถือกำเนิดมาโดย อธิฤทธิ์ของพระอินทร์ เมื่อพระเกตุมาลาเจริญวัยแล้ว พระอินทร์ได้ลงมาหาและนำพระเกตุมาลาไปเที่ยวบน สวรรค์ เมื่อเสร็จจากการพาเที่ยวแล้วจะกลับมายังกรุงกัมพูชา พระอินทร์พาชมปราสาทบนสวรรค์และบอกกับ พระเกตุมาลาว่าถ้าอยากจะสร้างปราสาทสักหลังในประเทศกัมพูชาจะให้พระวิษณุกรรมไปสร้างให้ เมื่อพระเกตุ มาลาเลือกได้แล้วก็กลับมายังกรุงกัมพูชา พระวิษณุกรรมก็ได้มาสร้างปราสาทขนาดใหญ่ที่งดงามหาฝีมือผู้ใด เทียบได้ นั่นคือ ปราสาทนครวัด นั่นเอง

ภาพที่ 1 ปราสาทนครวัด

2. ปราสาทบันทายฉมาร์ บันทายฉมาร์แปลว่า ค่ายเล็ก เป็นศาสนสถานขนาดใหญ่ในพุทธศาสนาแบบมหายาน ศิลปะแบบบายน สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ 18 ในรัชสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 (พ.ศ.1724-1761) เพื่ออุทิศแด่ราชบุตรพระนามสรินทรกุมารและทหารกล้าซึ่งตายในการสู้รบกับกองทัพจามเดิมอยู่ในจังหวัดพระตะบอง ปัจจุบันอยู่ในจังหวัดบันเตียเมียนเจย (Lunet de Lajonquière, 1911 : 391)

นิทานเรื่องปราสาทบันทายฉมาร์ กล่าวถึงความกล้าหาญของพระกุมารวิบุลาเกรพระโอรสของพระเจ้ายศเกร ยอมอาสาจะรับโทษประหารแทนพระราชบิดาของตนจากศัตรู ด้วยความกตัญญูรู้คุณ ดาบที่ศัตรูนำมาประหารก็ยื่นอยู่ กองไฟที่เผาก็กลับเย็น โขลงข้างที่ให้ไล่เหยียบก็หมอบกราบ บรรดาขุนนางและอำมาตย์มีความเกรงกลัวในบุญบารมีจึงอัญเชิญพระกุมารวิบุลเกรขึ้นเป็นพระราชอาประทับอยู่ที่วังบันทายฉมาร์

ภาพที่ 2 ปราสาทบันทายฉมาร์

3. **ปราสาทวัดนคร** ศาสนสถานในพุทธศาสนาแบบมหายาน ศิลปะแบบบายน สร้างราวพุทธศตวรรษที่ 18 ในรัชสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 (พ.ศ.1724-1761) บริเวณในซุ้มประตูมีพระปรารักษ์สูงประมาณ 15 เมตร (Lunet de Lajonquière, 1902 : 134) มีวัด 2 แห่ง คือ วัดนครนอกและวัดนครใน มีภาพสลักเรื่องพุทธประวัติตามหน้าบันและฝาผนังต่างๆ บริเวณใกล้วัดนครนอกมีรูปปั้นคนขนาดใหญ่กว่ามนุษย์ธรรมดาซึ่งชาวบ้านเรียกว่ารูปตพรหม อยู่ในคูหาหันหน้าไปยังเจดีย์ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตก

นิทานเรื่องปราสาทวัดนครเนื้อหาไม่ได้เป็นตำนานของปราสาทแต่กล่าวถึงตำนานรูปตพรหมว่า ชาวไร่ 2 คนผิวเมื่อย พาลูกไปอาบน้ำแล้วลูกหลุดมือพลัดตกน้ำจมน้ำหายไป ปรากฏว่าปลาใหญ่ว่ายน้ำคาบเอาเด็กนั้นไปถึงเมืองจีน มีคนจับปลานั้นได้และพบเด็กอยู่ในท้องปลาจึงนำไปถวายพระเจ้ากรุงจีน พระองค์ทรงเลี้ยงดูจนเติบโตใหญ่ ชื่อเจ้าพรหมและให้เล่าเรียนความรู้ต่างๆ เจ้าพรหมขอเดินทางกลับบ้านเกิดเพื่อตามหาพ่อแม่ และพบรักอยู่กับหญิงกำพร้า วันหนึ่งเจ้าพรหมได้ทราบความจริงว่าหญิงกำพร้านั้นคือแม่ตน เจ้าพรหมสำนึกผิดและขอขมาโทษ แม่บอกวิธีการไถ่บาปนี้ว่าให้สร้างเจดีย์บรรจุศพเมื่อแม่ตาย และให้ทำรูปเหมือนของลูกนั่งพนมมือไหว้ไปตรงเจดีย์ที่บรรจุศพแม่จนกว่าจะครบอายุกาลของศาสนา 5000 ปี

4. **ปราสาทเนียงเขมา** ศาสนสถานปราสาทอิฐ 2 หลัง ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของกรุงเทพมหานครไม่ไกลจากภูเขาพนมชีซอร์ (Lunet de Lajonquière, 1902 : 29) สันนิษฐานว่าสร้างในราวพุทธศตวรรษที่ 15 เป็นศาสนสถานเนื่องในศาสนาฮินดู

นิทานเรื่องปราสาทนางเขมา กล่าวถึงพระนางเขมาผู้เป็นราชบุตรของพระราชาแห่งปราสาทบนเขาพนมชีซอร์ ได้พบรักกับบัณฑิตหนุ่มรูปงามผู้ยากจน การลักลอบพบกันของทั้งสองทำให้พระราชากริ้วและเนรเทศพระนางเขมาให้ไปอยู่ปราสาทอันไกลโพ้นแต่เพียงลำพัง ต่อมาพระนางเขมาพบกับภิกษุรูปงาม ความที่พระนางมีจิตใจรักใคร่ภิกษุรูปนั้นมากจนทนไม่ได้จึงขอให้ภิกษุนั้นลาสิกขามาอยู่กินกับพระนางเขมาที่ปราสาทของพระนาง ผู้คนจึงเรียกปราสาทหลังนั้นว่า ปราสาทนางเขมา ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ภาพที่ 3 ปราสาทเนียงเขมา

5. **ปราสาทตาพรหม** ปราสาทตาพรหมหรือที่รู้จักกันทั่วไปว่าปราสาทตาพรหมที่บาติ ประกอบด้วยกลุ่มปราสาท 2 แห่ง คือ ปราสาทตาพรหม (Lunet de Lajonquière, 1902 : 37) และปราสาทยายเพา (Lunet de Lajonquière, 1902 : 44-45) เป็นศาสนสถานในพุทธศาสนาแบบมหายาน ซึ่งสร้างขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ 18 สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในรัชสมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 (พ.ศ.1724-1761) เหตุที่ตั้งอยู่ในอำเภอบาติใกล้แม่น้ำบาติจึงเรียกว่า ปราสาทตาพรหมที่บาติ และคำว่าบาติแปลว่าเจ้าของที่หรือผู้เป็นใหญ่แห่งที่

นิทานเรื่องปราสาทตาพรหม กล่าวถึงที่มาของศาสนสถาน 2 แห่งที่อยู่ใกล้กันคือ ปราสาทตาพรหมและปราสาทยายเพาว่า พระเกตุมาลาพระราชานางนครวัดเสด็จไปเที่ยวที่บาติ และได้นางเพาลูกสาวชาวบ้านเป็นมเหสี ต่อมาพระเกตุมาลาเสด็จกลับเมือง ปล่อยให้นางเพาอยู่กับพระโอรสพระนามองค์พรหมกุมาร เมื่อองค์พรหมกุมารเจริญวัยจึงออกไปตามหาพระราชบิดา โดยมีพระธำมรงค์เพียงวงเดียวเป็นของที่จะเป็นพยานยืนยันความเป็นพระราชบิดาและพระราชบุตร เมื่อพระเกตุมาลารู้แน่ชัดว่าองค์พรหมกุมารเป็นพระราชบุตรของพระองค์ จึงได้ส่งพระราชบุตรมาครองดินแดนที่พระราชบุตรประสูติ แล้วองค์พรหมกุมารได้สร้างป้อมค่ายของบ้านเมืองและสร้างปราสาทขึ้น 2 หลัง หลังหนึ่งสร้างถวายพระราชมารดา ส่วนอีกหลังหนึ่งเป็นของพระองค์เอง

ภาพที่ 4 ปราสาทตาพรหมที่บาติ

6. **ปราสาทพนมจิชอร์** เป็นศาสนสถานในศาสนาฮินดูตั้งอยู่บนยอดเขาพนมจิชอร์ (Lunet de Lajonquière, 1902 : 16) ศิลปินที่พบที่บริเวณปราสาทนี้จำนวน 3 แผ่น ระบุพระนามของกษัตริย์ 3 พระองค์ คือ พระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 (พ.ศ.1545-1593) พระเจ้าธรณินทร์วรมันที่ 1 (พ.ศ.1650-1656) และพระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 (พ.ศ.1656-1693) ทำให้ทราบว่าพระมหากษัตริย์ทั้ง 3 พระองค์นี้ต้องมีส่วนเกี่ยวข้องกันในการสร้างโบราณสถานแห่งนี้

นิทานเรื่องปราสาทพนมจิชอร์ กล่าวถึงที่มาของปราสาทพนมจิชอร์ว่า พระราชาพระองค์หนึ่งพระนามว่าสุริโยเทเวศ ได้ประกอบพระราชพิธีจำเริญพระเกศาพระราชโอรส บรรดาพราหมณ์ต่างๆ ก็มาถวายพระพร โดยพราหมณ์คนหนึ่งได้กล่าวถวายพระพรอย่างประหลาด คือ ขอให้มีกำลังเหมือนมด ขอให้ฤทธิ์เหมือนผี

ขอให้มีใจกล้าเหมือนสตรี พร้อมทั้งแสดงเหตุผลให้เห็นถึงความเป็นจริงของพระทั้ง 3 ประการเหล่านั้น จนพระราชินีพึงพอพระทัยจึงแต่งตั้งพราหมณ์นั้นเป็นพระอาจารย์ของพระโอรสและพระราชทานอนุญาตให้สร้างเทวสถานขึ้นบนยอดเขาตามคำกราบทูลขอของพราหมณ์ด้วย

ภาพที่ 5 ปราสาทพนมจิชอร์

7. **ปราสาทพนมตา** ศาสนสถานโบราณสร้างขึ้นสมัยก่อนพระนครประมาณพุทธศักราช 1100-1150 ตั้งอยู่บนภูเขาที่ชื่อว่าพนมตา ตัวปราสาทมีการบูรณะในภายหลัง ส่วนภูเขาซึ่งอยู่บริเวณใกล้เคียงคือ พนมบุรี มีร่องรอยหินกองเรียงรายลักษณะเป็นกำแพงเมือง (Lunet de Lajonquière, 1902 : 12)

นิทานเรื่องพนมบุรี พนมตา กล่าวถึงตำนานของปราสาทพนมตาว่า พระราชบุตรผู้ตกยากของพระราชินีแห่งจำปาสัก ถูกขับไล่ออกจากเมืองมาพร้อมสวามีผู้ยากจน โดยลอบแพมมาถึงบริเวณภูเขาแห่งหนึ่ง อยู่กินกันไปนางผู้เป็นภรรยาอยากสุขสบายจึงได้อธิษฐานขอความสุขสบาย มีดาบสมาเข้าฝันบอกว่าจะช่วยให้ครอบครัวนางมีความสุข ต่อมาสามีเข้าป่าไปเก็บได้ไม้กฤษณาซึ่งเป็นไม้หอมมีราคาและได้ก้อนทองคำมาจากป่า นางผู้เป็นภรรยาเห็นกับบอกให้สามีไปเก็บมาไว้อีก นานวันเมื่อมีมากขึ้นก็คิดอุบายติดต่อกับพ่อค้าจากเมืองอื่น แลกเปลี่ยนไม้หอมมีราคา รวมทั้งต่อรองขอช่างทองจำนวนมากจากพ่อค้า เมื่อพ่อค้าส่งช่างทองมานางก็ได้นำทองคำมาทำเป็นเครื่องประดับต่างๆ ทำให้บริเวณนั้นกลายเป็นชุมชนย่อยๆ เกิดเป็นหมู่บ้าน นางกับสามีจึงประกาศตนเป็นผู้ปกครองตั้งตัวเป็นพระราชปกครองพื้นที่บริเวณแถบนั้น และได้สร้างปราสาทเล็กๆ ขึ้นบนภูเขาเพื่ออุทิศถวายพระดาบสผู้มีพระคุณและภูเขานั้นจึงได้ชื่อว่าพนมตา คือภูเขาของพระดาบส

8. **กลุ่มปราสาทเมืองหริหราลัย** กลุ่มปราสาทเมืองหริหราลัยประกอบด้วย ปราสาท 3 แห่ง คือ ปราสาทพระโค ปราสาทบากอง และปราสาทโลเลย ซึ่งเป็นศิลปะขอมแบบพระโคธรวพุทธศตวรรษที่ 15 ปราสาทพระโค (Lunet de Lajonquière, 1911 : 269) สร้างในรัชสมัยพระเจ้าอินทรวรมันที่ 1 (พ.ศ.1420-1432) เป็นศาสนสถานในศาสนาฮินดูแบบไศวนิกาย ลักษณะเป็นกลุ่มปราสาทอิฐ 6 หลังอยู่บนฐานเดียวกัน ซึ่งสร้างอุทิศถวายแด่อดีตพระมหากษัตริย์ พระราชบิดา พระราชมารดา และพระญาติ โดยมีรูปโคนนทิกันหันหน้าเข้าหาปราสาทซึ่งประดิษฐานศิวลึงค์

ภาพที่ 6 ปราสาทพระโค

ปราสาทบากอง (Lunet de Lajonquière, 1911 : 265) สร้างในรัชสมัยพระเจ้าอินทรวรมันที่ 1 (พ.ศ.1420-1432) เป็นศาสนสถานในศาสนาฮินดูแบบไศวินิกาย เป็นปราสาทที่สร้างด้วยหินทราย สูงประมาณ 20 เมตร มีรูปลักษณะคล้ายปิรามิด ตั้งอยู่บริเวณกลางเมืองทริทราลัย

ภาพที่ 7 ปราสาทบากอง

ปราสาทโลเลย (Lunet de Lajonquière, 1911 : 275) สร้างในรัชสมัยพระเจ้าโยศวรมันที่ 1(พ.ศ. 1432-1450) เป็นศาสนสถานในศาสนาฮินดูแบบไศวนิกาย ปราสาทโลเลยเป็นกลุ่มปราสาทอิฐ 4 หลัง สร้างอยู่กลางบารายอินทรวุฑู

นิทานเรื่องวัดวิหารสวร กล่าวถึง ตาคเหได้พาพระกุมารปักษีจำกรง พระโอรสของพระราชาราชผู้ครองเมืองพระนครพระองค์ก่อนหนีจากทัพอของพระราชาราชองค์ใหม่ที่ตามไล่ฆ่า เพราะโหรทำนายว่า พระกุมารปักษีจำกรงมีบุญบารมีมาก ตาคเหพาพระกุมารหนีไปหลบซ่อนตามที่ต่างๆ แต่กองทัพของพระราชาราชก็ตามไปไม่หยุดยั้ง จนกระทั่งพากันไปซ่อนอยู่ในถ้ำแห่งหนึ่งซึ่งกองทัพไม่สามารถตามไปทำร้ายได้ เมื่อพระราชาราชนั้นสิ้นพระชนม์ พระกุมารปักษีจำกรงได้เสวยราชย์ต่อมา จึงได้สร้างวิหารขึ้นแห่งหนึ่งเป็นที่ระลึกตรงสถานที่ซึ่งเคยได้หลบพักและซุกถ้ำกันเรื่องเสียงกองทัพที่ได้ยินอื้ออึง วิหารนั้นจึงได้ชื่อว่าวัดวิหารสวร (วิหารถ้ำ) และให้สร้างปราสาทตรงที่เห็นธงอันยาวเฟื้อยของกองทัพที่ไล่ตามล่าในครั้งแรกที่หนี ตรงสถานที่ที่ตาคเหบอกให้พระกุมารรออยู่ก่อน และตรงคอกวัวบ้านเดิมของตาคเห และเรียกปราสาททั้ง 3 นั้นว่า ปราสาทโลเลย (ยาวเฟื้อย) ปราสาทบาคง (เจ้าอยู่ก่อน) และปราสาทบาโค (เจ้าโค)

เมืองหลวงในนิทานพื้นบ้านเขมร

นิทานพื้นบ้านที่เกี่ยวกับเมืองหลวง 2 แห่ง คือ กรุงอดงค์ และกรุงพนมเปญ มีดังนี้

1. **กรุงอดงค์** คือ ราชธานีเดิมของประเทศเขมร ในระหว่างปี พ.ศ.2162-2408 เนื่องจากเป็นช่วงระยะเวลาอันยาวนานถึงสองร้อยกว่าปี จึงมีพระมหากษัตริย์ครองราชย์ที่กรุงอดงค์หลายพระองค์ พระมหากษัตริย์องค์สุดท้ายคือพระบาทสมเด็จพระนริศรวิกรมราชาธิบดี (นังกองด้วง) ปัจจุบันอยู่ที่อำเภอกำแพงนคร จังหวัดกำแพงเพชร กล่าวกันว่า พระบาทสมเด็จพระนริศรวิกรมราชาธิบดี 2 ทรงย้ายราชธานีจากกรุงลวเอมไปตั้งราชธานีใหม่ที่บริเวณเวิงดงแมงชัยเมื่อ พ.ศ.2162 ทรงขนานนามพระราชวังใหม่ว่า “พระบรมราชวังมหานคร อดงค์คัมมิชัย บุริรมย์อุดมราชวิเศษสถาน” หรือเรียกกันสั้นๆว่า “กรุงอดงค์คัมมิชัย” หรือ “กรุงอดงค์”

นิทานเรื่องกรุงอดงค์ กล่าวกันว่า พระมเหสีของพระราชาราชเขมรพระองค์หนึ่งซึ่งประทับอยู่ที่กรุงลวเอมประสูติพระโอรสออกมาเป็นไขขณะทรงประพาสป่า พระราชาราชและพระมเหสีทรงอับอายจึงแอบเอาไขไปฝังในป่านั้นแล้วเสด็จกลับพระนคร พรานป่าของพระราชาราชพาสุนัขออกไปล่าสัตว์และได้พบไขใบใหญ่ประหลาดจึงเก็บเอามานำบ้าน เมื่อครบกำหนดไขนั้นกลายเป็นลูกคนเพศชาย พรานป่าได้เลี้ยงดูจนโตเป็นชายหนุ่มที่งดงาม และได้พบรักกับลูกสาวตาตางยายซึ่งอยู่อีกหมู่บ้านหนึ่ง

ต่อมาพระราชาราชทรงเห็นลูกสาวตาตางยายซึ้งก็ทรงพอพระทัยอยากได้เป็นมเหสีจึงเสด็จไปบ้านตาตางยายซึ้งเพื่อสู่ขอ ไม่ว่าตาตางยายซึ้งจะให้ทำอะไรพระองค์ก็ยอมทำทั้งสิ้น และเรียกตาตางยายซึ้งว่า เวิงดงแมงชัย (พ่อดงแมงชัย) แต่ลูกสาวตาตางยายซึ้งไม่ยอม ตาตางยายซึ้งจึงพาลูกสาวหนีไปทำพิธีแต่งงานกับลูกชายพรานป่าที่หมู่บ้านห่างไกล พระราชาราชตามไปพบและรู้เรื่องราวว่าลูกชายพรานป่าคือพระโอรสจึงจัดอภิเษกคนทั้งคู่และให้ขึ้นครองราชย์แทน และพระองค์ยังคงเรียกตาตางยายซึ้งว่าเวิงดงแมงชัยตลอดมา จากคำ เวิงดงแมงชัยได้กลายเป็นอดงค์เมียนชัย ในเวลาต่อมา

2. กรุงพนมเปญ (G. Coedès, 1913 : 6-11) พงศาวดารประเทศกัมพูชากล่าวว่า พญาฮาดหรือ สมเด็จพระบรมราชาธิราชรามธิบดี พระศรีสุริโยพรรณ ได้ทรงสร้างพระราชวังที่ริมแม่น้ำจตุมุขเมื่อ พ.ศ.1978 และพระราชทานนามว่า กรุงจตุมุขมงคล และได้ประทับอยู่ที่กรุงนั้น หลังจากนั้นเมืองหลวงก็ได้ย้ายไปอยู่ที่อื่นอีกหลายแห่ง จนกระทั่งปี พ.ศ.2408 สมเด็จพระนโรดมพรหมบริรักษ์ทรงย้ายเมืองหลวงจากกรุงอุดงค์มีชัยมาที่ กรุงจตุมุขมงคล ซึ่งอยู่บริเวณใกล้วัดพนมโตนเพ็ญซึ่งเรียกกันว่า พนมเปญ จึงเรียกราชธานีกรุงจตุมุขมงคลว่า กรุงพนมเปญตามชื่อของสถานที่เดิมนั้น วัดพนมโตนเพ็ญ ปัจจุบันเรียกสั้นๆ ว่า วัดพนมและบริเวณนั้นเรียกว่า พนมเปญ แปลว่าภูเขาายเพ็ญ ซึ่งภาษาเขมรออกเสียงคำ เพ็ญว่า เปญ

นิทานเรื่องกรุงพนมเปญ กล่าวถึงยายเพ็ญเศรษฐีที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ริมแม่น้ำจตุมุข วันหนึ่งในฤดูน้ำหลากมีตะเคียนต้นใหญ่ลอยน้ำมาติดอยู่บริเวณทำนบน้ำหน้าบ้าน เมื่อช่วยกันดึงต้นตะเคียนขึ้นฝั่งก็พบพระพุทธรูป และเทวรูปอยู่ในโพรงโคนต้นตะเคียนนั้น ยายเพ็ญและชาวบ้านพร้อมใจกันถนอมดินขึ้นเป็นภูเขาขนาดย่อมและสร้างวิหารบนเขาเพื่อประดิษฐานพระพุทธรูป ส่วนเทวรูปได้อัญเชิญไว้บนแท่นที่เชิงเขา และเรียกสถานที่นั้นว่า วัดพนมโตนเพ็ญ (วัดพนมยายเพ็ญ)

การนำเรื่องประวัติศาสตร์และโบราณคดีมาเป็นนิทานพื้นบ้านเขมร

การนำเอาเรื่องราวเกี่ยวกับสถานที่และบ้านเมืองซึ่งมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาผูกเป็นนิทานเล่าภูมิหลัง ความเป็นมาของสถานที่และบ้านเมืองนั้นเป็นผลผลิตจากการใช้ภูมิปัญญาและจินตนาการในการสร้างเรื่องราว บอกเล่าอดีตแก่คนรุ่นต่อมาโดยไม่ได้คำนึงถึงข้อเท็จจริงเป็นประเด็นสำคัญ แต่การสร้างเรื่องนั้นก็ต้องคำนึงถึงสภาพความสมจริงที่สอดคล้องกับลักษณะทางกายภาพ ตลอดจนสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ของสถานที่และบ้านเมืองที่จะเล่าด้วย การนำเรื่องเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และโบราณคดีของเขมรมาผูกเล่าเป็นนิทานพื้นบ้านเขมรมีลักษณะที่ควรกล่าวถึง ได้แก่

1. การเลือกประเด็นมาเป็นนิทาน ประเด็นที่เลือกมาผูกเป็นนิทานส่วนใหญ่จะเลือกที่มาของชื่อปราสาทหรือชื่อเมืองมาเล่า เช่น เรื่องปราสาทนางเขมา ปราสาทตาพรหม ภูเขาบุรี ภูเขาดา กรุงพนมเปญ กรุงอุดงค์ เรื่องวัดวิหารสวรรค์เล่าถึงที่มาของชื่อ ปราสาทโลเลย ปราสาทบาคง และปราสาทบาโค สำหรับเรื่องปราสาทนครได้หยิบยกเอาประเด็นความยิ่งใหญ่และงดงามมหัศจรรย์ของปราสาทนครวัดมาเล่าว่าเป็นฝีมือพระวิษณุกรรมสร้าง เรื่องปราสาทวัดนครซึ่งไม่ได้กล่าวถึงปราสาทได้เลือกประเด็นสิ่งแปลกจากปกติในบริเวณปราสาท คือ รูปปั้นมนุษย์นั่งพนมมือหันหน้าไปทางทิศตะวันตกมาเล่า ส่วนเรื่องพนมชีสุรเลือกข้อมูลจากจารึกที่ว่าพระราชาทรงอนุญาตให้สร้างเพื่อพระอิศวรมาเล่า ที่ต่างไปคือเรื่องปราสาทบันทายฉมาร์เลือกประเด็นบุญบารมีและความยิ่งใหญ่ของพระราชามาเล่าเสมือนจะช่วยย้ำความยิ่งใหญ่ของกษัตริย์สมัยโบราณของเขมร

2. การสร้างเรื่องนิทาน แม้ว่าเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีเกี่ยวกับการสร้างปราสาทและบ้านเมืองจะมีความยุ่งยากซับซ้อนอย่างไรก็ตาม แต่เมื่อนำมาสร้างเรื่องเป็นนิทานก็มีโครงเรื่องง่ายๆ ไม่สลับซับซ้อน เนื้อหาไม่ยาวเกินไปจนน่าเบื่อ

นิทานพื้นบ้านเขมรที่กล่าวถึงความเป็นมาของปราสาท ตัวละครที่สร้างขึ้นก็มักจะมีเชื้อสายกษัตริย์มีความเก่งกล้าสามารถ มีความเฉลียวฉลาด มีลักษณะเป็นผู้นำ เป็นคนดีมีความมานะพยายาม แม้ว่า จะตกทุกข์ได้ยากอย่างไร สุดท้ายก็จะประสบผลดี และจะสร้างศาสนสถานเป็นอนุสรณ์แห่งการกระทำของตน เช่น

เรื่อง พนมบุรี พนมดา เล่าว่าปราสาทพนมดาสสร้างขึ้นเพื่อตอบแทนบุญคุณของดาบส เรื่องพนมชีสุรเล่าว่า พระราชาโปรดให้สร้างขึ้นตามคำขอของพราหมณ์ เรื่องปราสาทตาพรหมเล่าถึงการสร้างปราสาทตาพรหมที่บาตีว่า สร้างเป็นอนุสรณ์ของตนและพระมารดา ซึ่งเป็นไปตามคติความเชื่อของกษัตริย์เขมรโบราณที่ต้องสร้างศาสนสถานประจำรัชกาล ส่วนเรื่องปราสาท วัตนครซึ่งได้เลือกประเด็นรูปปั้นมนุษย์นั่งพนมมือไหว้ไปทางทิศตะวันตก มาผูกเป็นนิทาน โครงเรื่องสร้างขึ้นใช้ตัวละครซึ่งเป็นชาวบ้านที่สามารถสร้างเจดีย์หรือรูปปั้นได้เนื่องจากนิทานเรื่องนี้ไม่ได้กล่าวถึงที่มาของปราสาท ซึ่งจะเห็นว่าแม้จะเป็นนิทานแต่ก็ได้นำเอาข้อมูลอันเป็นจริงเข้าไปไว้ในเนื้อหาด้วย

3. ฉาก การบรรยายฉากซึ่งเป็นสถานที่ต่างๆ นั้น ก็มีสภาพสมจริง เช่น เรื่องภูเขาบุรี ภูเขาตา ซึ่งเล่าถึงที่มาของปราสาทพนมดา ซึ่งตั้งอยู่บนยอดเขาทางตอนใต้ของประเทศ ตัวเอกของเรื่องถูกลอยแพไปจากเมืองทางเหนือของประเทศให้ไปอยู่ไกลโพ้น ซึ่งสอดคล้องกับสภาพของประเทศเขมรที่มีลำน้ำไหลผ่านจากเหนือไปสู่ใต้ เรื่องปราสาทบันทายฉมาร์ซึ่งอยู่ทางตะวันตกของประเทศ เนื้อหาจะกล่าวถึงการเดินทางที่ยากลำบากเพราะเต็มไปด้วยป่าเขาซึ่งสอดคล้องกับบริเวณที่อกเขาและป่าไม้อันอุดมสมบูรณ์ในแถบจังหวัดพระตะบองและบันทายมีชัย เรื่องวัดวิหารสรวกเล่าถึงการเดินทางหนีจากเมืองพระนครลงไปทางใต้ผ่านบริเวณสถานที่ต่างๆ ก็เล่าถึงตำนานของชื่อสถานที่สอดคล้องกับความเป็นจริง

4. ตัวละคร ตัวละครที่ปรากฏในนิทานแต่ละเรื่องก็สมบทบาท การที่สร้างตัวละครและเหตุการณ์ต่างๆ ในเรื่องให้แปลกหรือมีอิทธิปาฏิหาริย์ต่างๆ เหนือมนุษย์เหนือสภาพธรรมชาติ มีภูตผีปีศาจเข้ามาเกี่ยวข้องก็ไม่ใช่เป็นเรื่องแปลกแต่อย่างใด เช่น เรื่องกรุงอดตงค์ที่เล่าว่าพระมหะสีออกลูกเป็นไข่ เรื่องปราสาทตาพรหมเล่าว่าลูกชาวบ้านปลัดตกน้ำ แล้วปลาใหญ่กลืนไว้ในท้องว่ายน้ำไปถึงเมืองจีน ด้วยผู้คนบนดินแดนประเทศเขมรที่เคยนับถือภูตผีมาก่อน และยังคงนับถืออยู่จนปัจจุบัน จึงนับว่าผู้ที่สร้างนิทานได้นำภูมิปัญญาเดิมมารวมกับจินตนาการในสร้างนิทานด้วย

บทสรุป

แหล่งประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านเขมรแม้ว่าเป็นเพียงเรื่องที่สร้างขึ้นเพื่อเล่าถึงความเป็นมาของปราสาทโบราณและเมืองหลวง ซึ่งมีจุดมุ่งหมายที่จะสร้างความบันเทิงไปพร้อมกับการรับรู้เรื่องในอดีตของตนแต่เนื้อหาในนิทานพื้นบ้านเขมรก็ได้สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตและความเชื่อของคนเขมรในอดีต โดยผู้แต่งได้หยิบยกเอาข้อเท็จจริงของแหล่งประวัติศาสตร์และโบราณคดีเหล่านั้นมาเสริมแต่งด้วยภูมิปัญญาและจินตนาการ แม้ว่าจะถูกปรุงแต่งจนบางประเด็นดูเหมือนเกินความจริง แต่เนื้อหาของนิทานส่วนหนึ่งก็เป็นข้อเท็จจริงและยังสอดคล้องกับลักษณะทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมต่างๆ ของแหล่งประวัติศาสตร์และโบราณคดีเหล่านั้น จึงนับว่าได้มีส่วนช่วยให้คนเขมรรู้เรื่องราวในอดีตของตนอีกทางหนึ่งผ่านนิทานพื้นบ้านของเขมร

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- ประยูร ทรงศิลป์. (2540). **ประชุมเรื่องตำนานและนิทานพื้นบ้านเขมร ภาคที่ 1-9** /ประยูร ทรงศิลป์, ผู้แปล. กรุงเทพฯ: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏธนบุรี.
- ศิริพร ณ ถลาง. (2552). **ทฤษฎีคติชนวิทยา :วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน**. กรุงเทพฯ: ศูนย์คติชนวิทยา และภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาษาต่างประเทศ

- Aymonier, E., (1990-4). **Le Cambodge**, 3 vol., Paris, Leroux, 1900-4.
- Bruguier, B., (1998).**Bibliographie du Cambodge ancien**, Vol.1 Corpus bibliographique, Paris: EFEO.
- Coedès, G. (1913). “La foundation de Phnom Penh au XVe siècle d’après la Chronique cambodgienne.” **BEFEO** 13(6) : 6-11.
- Finot, Louis. (1929-32). **Le Temple d'Angkor Vat**. Paris : G. Van Oest.
- Giteau, M., (1976). **Angkor: Un people – Un art**, Fribourg: Office du livre.
- Jacques,C., (1990). **Angkor**, Paris : Bordas.
- Lunet de Lajonquière, E., (1902-11). **Inventaire descriptif des monuments du Cambodge**, 3 vol., Paris: EFEO.